

XVIII. R O Č E N K A

KRUHU MODERNÍCH FILOLOGŮ
PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Kruh moderních filologů při Československé akademii věd

Vážení přátelé,

dostáváte do rukou druhou část pravidelné ročenky Kruhu moderních filologů, obsahující "standardní" příspěvky: medailóny, seznam přednášek, některé jejich texty a resumé. Za pozornost stojí také výběr lingvistických a filozofických úvah prof. Bohumila Trnky, který připravil doc.dr. Jiří Nousek, DrSc. První část ročenky, obsahující příspěvky z loňské konference "Jazyk francouzské revoluce", pořádané Kruhem k 200. výročí této významné události, jste už doufáme všichni obdrželi.

Počátkem tohoto roku jsme vám zaslali návrhy kandidátky nového hlavního výboru a informovali jsme vás o uskutečnění prvních demokratických voleb funkcionářů Kruhu. Ve volbách, které proběhly na valném shromáždění dne 15.3.1990, byl tajným hlasováním zvolen za předsedu KrMF při ČSAV

Prof.PhDr Zdeněk Stříbrný, DrSc.,
vedoucí vědecký pracovník odd. západních literatur ÚČSL ČSAV.

Dále byl zvolen hlavní výbor v tomto složení :

Prof.PhDr. Josef Dubský, DrSc.- katedra překl. a tlum. FF JK Praha

Doc.PhDr. Libuše Dušková, CSc.- katedra anglistiky FF JK Praha

Doc.PhDr. Jan Firbas, CSc.- katedra anglistiky FF- Masarykova
univerzita Brno

PhDr. Leoš Houska, CSc.- MŠ ČR

Doc.PhDr. Josef Hendrich, CSc.- Pedagogická fakulta JK Praha
Jelena Hlavsová - Katedra jazyků ČSAV

PhDr. Jiřina Hlaváčková, CSc.- katedra jazyků Lékařské fak. Plzeň

Doc.PhDr. Josef Jařab, CSc.- rektor UP Olomouc

PhDr. Dagmar Knittlová, CSc.- katedra germanistiky FF UP Olomouc

PhDr. Jiří Krámský, DrSc.- anglistika, lingvistika Praha

PhDr. Hana Loucká, CSc.- Katedra romanistiky FF UK Praha

Doc.PhDr. Jiří Munzar, CSc.- katedra germanistiky FF - masarykova
univerzita Brno

Doc.PhDr. Karel Maršík, CSc.- katedra jazyků, Pedag. fak. Plzeň

PhDr. Bohuslav Mánek, CSc.- katedra jazyků, Farmaceut. fakulta
Hradec Králové

Doc.PhDr. Jarmila Mothejzíková, CSc. - katedra anglistiky FF UK Praha

Doc.PhDr. Jiří Nosek, DrSc. - katedra anglistiky, FF UK Praha

PhDr. Jaromír Povejšil, CSc. - germanistika, Ústav pro jazyk český

PhDr. Martin Procházka, CSc. - anglistika, Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV

Doc.PhDr. Václav Šimeček, CSc. - katedra jazyků FJFI ČVUT

Doc.PhDr. Alena Šimečková, CSc. - katedra germanistiky, FF UK Praha

PhDr. Jiří Veselý, CSc. - germanistika, Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV

PhDr. Jindřich Veselý, CSc. - katedra překl. a tlum. FF UK Praha

Za revizory byli zvoleni :

PhDr. Jan Čermák - katedra anglistiky FF UK Praha

PhDr. Aleš Klégr - katedra anglistiky FF UK Praha

Na své první schůzi, dne 21.5. 1990, zvolil hlavní výbor předsednictvo v tomto složení :

Řístopředsedové :

Doc.PhDr. Jan Fírbas, CSc.

Doc.PhDr. Josef Hendrich, CSc.

Vědecký tajemník :

PhDr. Martin Procházka, CSc.

Hospodář :

Doc. PhDr. Václav Šimeček, CSc.

ZA JAROSLAVEM HORNÁTEM

Dne 26. února 1990 zemřel v Praze ve věku 60 let vynikající český anglista, doc.PhDr. Jaroslav Hornát, CSc. Byl žákem profesorů Trnky, Vančury a Vaňhka, působil v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV a na katedře anglistiky FF UK. V době tzv. "normalizace" musel pro svůj lidský a morální postoj i nechuť k ponižujícím kompromisům odejít z ČSAV a nemohl učit ani na FFUK. Naštěstí mu byla dána možnost působit jako učitel angličtiny a dějin anglického divadla na DAMU. Přes všechny potíže se nakonec podařilo prosadit obhajobu jeho kandidátské disertace Anglická renesanční próza, která vyšla jako knižní monografie již roku 1970 (zhruba deset let před obhajobou) a přinesla řadu objevných poznatků o tomto i ve světě málo probádaném období vývoje anglického románu a povídky.

Hornátova vědecká a překladatelská aktivita nepolevovala ani v těchto těžkých letech: přes zhoršující se zdravotní stav pracoval na několika edicích odeonské Knihovny klasiků, vydával spisy Charlese Lickense a Marka Twaina. Touto činností navazoval na svou předchozí dlouholetou a všestrannou spolupráci s Odeonem, kde již roku 1954 vynikl jako editor Fieldingových spisů a autor předmluv a doslovů. Z četných Hornátových prací pro Odeon zmíníme alespoň první jeho velký esej, doslov k Fieldingovu románu Tom Jones a jeden z nejzajímavějších počinů v oblasti překladové literatury na sklonku šedesátých a počátkem sedmdesátých let, přitažlivě řešenou edici hlavních děl anglického gotického románu (Horace Walpole, Clary Reevové, Williama Beckforda, Ann Radcliffové, Matthew Gregory Lewise a Charlese Roberta Maturiná).

Hornátova spolupráce s Odeonem vyvrcholila jeho editorským, autorským a překladatelským podílem na velkorysém projektu Alžbětinské divadlo I - III (1973 - 1985), u jehož zrodu s ním stáli Alois Ejblík a Milan Lukeš. Tento soubor překladů her alžbětinských a jakubovských dramatiků, Shakespeareových předchůdců, současníků a následovatelů, spojoval dobové dokumenty s komentáři dnešních badatelů a přinášel zcela nový pohled na divadelní kulturu i celkovou kulturní situaci ve slavném věku anglického písemnictví. Je však smutné, že Hornátovu práci na posledním svazku citelně narušily zdravotní potíže: proto také poslední plánovaná

studie zmíněného souboru, zabývající se alžbětinským dramatem, vyšla samostatně nákladem IAMU (1936). Zde byly rovněž vydány tři díly erudovaně komentované antologie anglických textů The Theatre (1937, 1938, 1939), v níž se uplatnily rozsáhlé Hornátovy teatrologické, literární i lingvistické znalosti.

Poslední období tvůrčí práce doc. Hornáta je spojeno jak s IAMU, tak i s jeho starým působištěm, FF UK, na niž se zásluhou vedoucího katedry anglistiky, doc. Hilského, mohl alespoň externě vrátit. Dále se podílel na přípravě velkého projektu Slovníku spisovatelů anglicky psaných literatur, který vyjde v nakladatelství Odeon během 90. let. Jako Hornátovi spolupracovníci na tomto projektu nesmírně oceňujeme řadu přínosných připomínek během přípravy hesláře i zápal, s nímž se chystal zpracovat četná hesla.

Žel, dokončit tento důležitý úkol naší anglistiky nebylo již doc. Hornátovi dopřáno. S hlubokým smutkem, ale i s vděčností za jeho lidskost, vědeckou důkladnost a pedagogické umění vzpomínají na něho jak jeho studenti, tak i kolegové.

Martin Procházka a Zdeněk Stríbrný

FUNKČNÍ STRUKTURALISMUS

Eohumil Trnka

Z kulturního přínosu doby si jako jazykozpytec nejvíce cením funkčního strukturalismu, který vyrostl na naší půdě. Strukturalismus se osvědčuje nejen v jazykozpytu, nýbrž i v oblasti společenských věd vůbec. Jedna z jeho zásad je, že celek je vždy větší a že má jiné vlastnosti než individua, která jej skládají, že budova vždy transcenduje nad jednotlivými cihlami. Sčítáním individuí jako takových neocházíme nikdy k celku, nýbrž jen k jakémusi konglomerátu. S tím, že vlastnosti individuí jsou jiné než vlastnosti celku, k němuž náleží, souhlasí i moderní logika a sociologie. Do celku vchází něco navíc, co by neexistovalo u izolovaných individuí, vcházejí do něho vztahy, které mají hodnotu pro jistý a ne jiný kolektiv. Svoboda individuí spočívá v maximálním umožnění individuální produktivnosti kolektivem pro kolektiv.

Podobně je tomu v oblasti společenských věd, mezi které náleží jazykozpyt, věda o sdělných znacích. Jednotlivá slova neexistují bez promluvy, jen v ní ^{se} drží a nabývají různých významových hodnot.

Strukturalismus má několik směrů, které se však od sebe neodlišují do té míry, aby se nedaly, abych tak řekl, jejich výsledky přeložit do našeho pražského strukturalismu.

Mnoho se mluví o matematické lingvistice. Matematické myšlení, spočívající na logice, doplňuje a zbavuje ji rozporů, zpřesňuje lingvistickou analýzu, ale nevyčerpává ji, jako nevyčerpává sociologii a ostatní vědy. Čísla mají heuristickou hodnotu jen pro zjištění existence vztahů nedostupných kvalitativnímu rozboru, ale neříkají sama nic o věci samé.

Individuálně /výrazovo/ a kolektivně /intelektuálně/ jsou dva póly téže věci. Vývoj není dán sumou malých individuálních změn, ježto tato suma netvoří nikdy změnu kolektivní, nýbrž změnou systému. Na vývoj mohou působit jen ti, kteří znají dobře kolektivní jazyk.

VÝVOJ JAZYKA

Eohumil Trnka

Vývoj jazyka jako celku je do značné míry podmíněn různým tempem změn jednotlivých jeho oblastí funkčních. Pod nebo oblast největších změn se stane středem pozornosti ostatních složek systému, které podle zásady nejmenšího odporu pomáhají změnu odstranit. Změna jazyka je vždy jen porucha?

Nelze mluvit o vždčích jazyka, nemáme-li na mysli zapisovatele norem jazyka spisovného. V kolektivním díle, jímž je jazyk ve svém "přirozeném" vývoji, jsou sice individua jazykově načaná, ale ta zasahují jen v té míře, že vystihují tendence jazykové stavby. Můžeme však mluvit o vždčím jazykovém kolektivu uvnitř jisté oblasti národního území. Takovéto kolektivum nejen povzneslo svůj dialekt na jazyk spisovný, nýbrž i později, když tento spisovný jazyk se stal duchovním majetkem celého národa a v celém národním území, a když se třeba značně odlišil od vyvíjející se živé řeči kolektiva, který mu dal vznik, působí tato řeč jako dynamický činitel stále na jazyk spisovný. Je jakousi vyvíjející se fonologickou, strukturální základnou spisovného jazyka, jehož stavba je do značné míry umělá a vyvíjí se jen prostředkovně.

Učení se cizímu jazyku

Učení se cizímu jazyku je výstavba jazyka. Učitel má pozorovat tuto výstavbu, do jisté míry se jí podřídít a rozšiřovat ji. Důležité je připichovat jednotlivé oblasti k aktuálním /třeba uměle přivoděným/ situacím. Výstavba prochází u každého žáka jinak, a proto učitel se má přesvědčovat o postupu této výstavby u každého žáka zvlášť.

CÍL JAZYKA
Bohumil Trnka

Jazyk se musí měnit, ježto nikdy nemizí cíl jazykového vyjadřování.

Je cíl změny jazyka vždy jen bezprostřední? Počíná si jazyk tak, jako apragmatik nebo afatik, který vykonává příslušné úkony jen tehdy, jsou-li namířeny jen na věc, na situaci skutečnou, aktuální a nemyšlenou? K účelu bezprostředně danému?

Zdá se skutečně, že některé změny nastávají jen pro ukojení přímé potřeby; tak např. při expresivním pojmenování. V jiných případech je však cíl ne prostředně dán, nýbrž mezi začátkem a koncem změny je řada / spojujících/ členů, takže účel sledovaný změnou není bezprostřední. Tak je tomu při některých druhích pojmenování, kdy se snažíme o vytvoření výrazu nejen pro ukojení bezprostřední potřeby pojmenovat předmět, nýbrž i vyhovět potřebám věty, např. odstranění homonymie. Cíl je tedy v jazyce i prezentaivní i reprezentativní. Jazyk anticipuje budoucnost, je jí určován. Není-li cíl jazykových změn bezprostřední, mluvíme o tendenci jazyka; jednotlivé složky této tendence mohou se uplatnit v časově dlouhé periodě, ale tvoří inteligentní souhru jako souhru prostředků k určitému cíli. Na nich tento cíl zjišťujeme. /Podobně můžeme cíl zjišťovat i v řadě dialektů, aniž sestupujeme do diachronie/. Uvědomění "tendence" a podmínek systému, v němž tendence nasazuje, může vést k ovládnutí řeči.

Cíl se ovšem mění, modifikuje; nikdy se ho úplně nedosahuje; tím se také řeč rozbíjí v dialekty, v systémy jazykových plánů navzájem se poněkud lišících.

ROZDĚLENÍ VĚD : PŘEDMĚT JAZYKOZPYTU.

Eohumil Trnka

Předmětem jazykozpytu jsou data jazykové skutečnosti. Tato skutečnost se vždy týká i nějaké skutečnosti mimojazykové, popřípadě i jazykové skutečnosti pojeté jako objektivní skutečnost. Mimojazyková skutečnost se tudíž vždy nějak jeví v jazyku, a ježto je velmi různorodá a rozsáhlá, uzavíráme, že i skutečnost jazyková je velmi rozsáhlá. Nelze ji uzavírat do jednoho směru nebo ji zužovat na jistý komplex jevů.

Vše, co se kdy prosloвило, náleží do materiálu jazykozpytu. V tomto smyslu není jazykozpyt vědou uzavřenou, nýbrž tak obecnou, jako např. psychologie nebo logika. Všem, co se týká skutečnosti, lze rozebírat jednak po stránce psychologické, jednak po stránce logické, jednak po stránce jazykové. Oblasti věd nejsou rozdělené, nýbrž se do sebe zaklíňují. Předmět jazykozpytu je jazyk, ale výklad tohoto předmětu může být dán opět jen jazykem: každé pravidlo nebo zákon je proslovován opět jazykem, každá mluvnice a každé pojednání /např. o fyzice/ je zároveň slovesným dílem. Stejně tak myšlením dospíváme k zákonům myšlení; duševní život lze odkrýt opět jen pomocí pochodů duševního rázu. Naproti tomu např. fyzika je věda o vnějších jevech. Předmět fyziky není v poměru reflexivním: obsahem jazyka, který pojednává o fyzice, jsou jevy vnější. Stejně je tomu v chemii, astronomii atd.

Jazyk má ovšem zvláštní postavení v oblasti věd příbuzných. Jazyk rozbíráme opět jen jazykem, kdežto psychologii rozbíráme opět jen psychologickými pochody a tento rozklad sdělujeme jazykem. Jazyk má tedy zásadní důležitost, je formou vzhledem k obsahu, jímž je psychologie. Výtka formálnosti nemůže však jazyk postihnout, ježto jazyková skutečnost je právě skutečnost sama o sobě, ne forma.

V čem spočívá tato skutečnost? Lze říci, že jazyková skutečnost je dána vztahem jazykové formy k jazykovému obsahu. Bez jazykové formy jsme v oblasti logiky nebo psychologie, bez jazykového obsahu je každá věta nebo slovo pouhým flatu^s vocis. Teprve vztahem jazykové formy a obsahu se konstituuje jazyková skutečnost. Každý jazyk představuje systém těchto vztahů.

MYŠLENKY O JAZYCE A JAZYKOVĚDĚ

Eohumil Trnka

Pokrok v jazykovědě je umožněn pokrokem ve filozofii.

Humboldtova teorie jazyková spočívá na filozofii Leibnizově, Herderově a zejména Kantově, mladogramatismus na pozitivismu a na vývoji historicismu; teorie Jespersenova na Spencerovi, a teorie Schleicherova na darwinismu; mnohé myšlenky Meillerovy a Ballyho na součobé francouzské filozofii sociální a filozofii Bergsonově; americký jazykozpyt na funkčních elementech pragmatismu; strukturní lingvistika na fenomenalismu Husserlově a Cassirerově s podněty ruskými a polskými; de Saussurova teorie na fenomenalismu. - Každým obratem ve filozofii se mění cíle a metody jazykozpytu. Posunutím filozofii Kantovy k herbatismu se posunovaly i jazykovědné názory od Humboldta k Lazarovi a Steinthalovi.

I. FONOLOGIE je nauka o fonému, který definujeme jako nejmenší jednotku, ve kterou lze rozložit slovo.

II. NAUKA O SLOVĚ: Slovo definujeme jako nejmenší významovou jednotku, ve kterou lze rozložit větu. Nauka o slově se dělí na 1/ nauku o pojmenování, celkem nezávislou na větě - slovo proti slovu, slovnímu druhu, 2/ nauku o morfologických protikladech /slovo v protikladu k větě nebo seskupení slov/ respektive morfologické od jejich fonologické realizace.

III. SYNTAX: Věty definujeme jako nejmenší významové, samostatně položené jednotky, ve které lze rozdělit promluvu jako formální celek.

IV. STYLISTIKA: Jednotkou je promluva.

Tyto tři plány se postupují, jsou na sebe namířeny /mimo patologické případy/; platí-li Spitzerova věta, že není v syntaxi, co by nebylo v gramatice, platí totéž i o kterémkoli úseku mluvnice. Vše může být v jazyku foném nebo může vše být v jazyku slovo nebo věta. Jazykový rozbor ukáže jiné výsledky podle pohledu, kterým jej pozorujeme. Ovšem žádný z těchto pohledů nám neukáže jazyk v jeho totalitě funkcí, ani ne pohled stylistický, neboť totalita není možná bez částí totalitu tvořících; nutno rozebírat jazyk po všech těchto stránkách; rozbor je úplnější, a to proto, že tyto

pohledy vycházejí z jednoho směru. Ale tyto plány jsou synoptické, doplňují se, ač jsou zcela různé, spojují se k funkci řeči. Jsou to plány funkcí, a proto se nelze dívat na jejich složky jako na věci, nýbrž jako na funkce. Kdybychom se na ně dívali jako na věci, nepochopili bychom, proč např. a může v českém systému jazyka být i foném, i morfém i slovo i věta. I věta je abstrakce.

V jednotlivých oblastech mluvnice se různě a v různé míře uplatňuje výrazovost a obsahová sdělnost. Na poli fonologickém je výrazovost soustředěna na činitele tzv. prozodické, jejichž nositelem je slabika, konstituovaná většinou samohláskami, zřídka souhláskami, ač zásadně každá hláska sonorně ve svém okolí vynikající může být nositelem prozodických protikladů. Jazyky se liší jen tím, v které pozici se relativní vrcholky sonornosti stávají zároveň vrcholky protikladů prozodických, srv. české berní : rmen. Je tedy možno říci, že se výrazovost uplatňuje ve fonologickém plánu tím spíše, čím slova mají větší počet slabik. Ubýváním slabik /tendence k jednoslabičnosti/ ubývá i příležitostí k projevům výrazu a snad to lze říci i o přibývání souhláskových kombinací na úkor slabik. Oba pochody šly zejména ve stejném směru ve franštině, kde ubývalo i slabik i skupin souhlásek; v češtině se oba pochody křížily, navzájem zesilovaly.

Ale tím není nic řečeno, že by afekt mizel z jazykového projevu: pouze jeho vyjádření se přemisťuje z jednoho plánu jazyka do druhého: v češtině je např. mnoho deminutiv.

Historičnost z hlediska atomistického nás neustále ovívá svým předivem, sledujeme-li je podle nynějších metod. Musíme se nad ně povznést a dívat se na ně ze strukturálního hlediska funkcí, které plní. Tím zaujímáme jaksi místo kritika historického dění, ať je toto dění jazykové nebo společensky pracovní. Toto hledisko je vlastně vždy prospektivní, a historické je jen tím, že se přesunujeme do bodu v minulosti, z něhož se díváme dopředu na děje, které vzhledem k tomuto bodu jsou budoucí. Strukturální bod v minulosti vybraný je ovšem komplex strukturálních hodnot, které se také

strukturálně posunují podle úkolů, které řeší jazyk ve svém neustálém postupu.

Strukturalismus není protihistorický. Učí, 1/ že vývoj lze poznat jen tím, že se struktura jazyka mění jen postupně, tj. některé složky se mění různým tempem, jiné jsou konstantní, 2/ že jazyk jako systém sdělných prostředků má jisté obecné logicky přesné strukturální zákony, které se uplatňují v kterémkoli bodě jeho časového vývoje. Systém jazyka je stále otevřený.

Jak se zdá, afekt konzervuje jazyk, intelektuálnost jej otírá až po samu mez možnosti. Pozorujeme toto otírání na zájmenech, předložkách, exponentech plurálu atd. Afekt uchovává slova významová a důležitá, konzervuje i původní význam slov, proudí-li na ně světlo důrazu /srv. uchovávání původních významových adjektiv v místě důrazu, jako francouzské une robe noire : une noire trahison. Zároveň afekt, ať již osobní nebo kolektivní, tvoří nová slova pro věci, jež se octnou v novém citovém poměru k člověku.- Intelekt zjednodušuje fonologický sklad slovní; snad on to je, který působí poruchy ve fonologickém systému slov, ježto jde o posuny vztahů a vztahy jsou intelektuální, ne afektivní složkou jazykového systému. Jak jinak bychom si vyložili fonologické změny, k nimž není afektivních důvodů a proti nimž, jak se zdá, působí celá tíha nadfonologické stavby jazykové?

Řeč afektivní tenduje k mnohoslabičnosti, řeč intelektuální k jednoslabičnosti.

Jazykový prostor nemá více změn než jazyk v čase. Není koloběhu v jazykovém vývoji, ale není také v něm více jazykových možností než v jazyku prostorovém, díváme-li se na jazyk jako systém strukturální výstavby.

Normou vývoje jazyka se klade norma mimojazyková. Také periodizace jazyka se stanoví kritérii mimojazykovými. Jazyk je jako stín člověka: roste s ním.

I v historickém sledování jazyka nesmí nám mizet z dohledu systém a vztahy systému. Pozorujeme jen posouvání těchto vztahů, to jest funkcí. Ovšem historické srovnávání není statické: není možno je nahračit tím, že bychom staticky srovnávali jazyk 10. století s jazykem 13. století, tak jako srovnáváme např. dva jazyky sobě nepříbuzné, všímajíce si jejich strukturálních rozdílů a podobností. Srovnávání historické je něco více: jazykový systém sledujeme v jeho časovém strukturálním pohybu, který nikdy nepřestává v žádném svém časovém bodu být systémem, strukturálním prostředkem významu a výrazu, stopujeme účel změn a snažíme se pohybu systému rozumět v jeho imanenci a tím dospíváme k lepšímu porozumění nynějšího stavu jazyka, jeho poslední vývojové etapy i k pevnějšímu nastínění jeho strukturální budoucnosti. Perspektiva časová má ovšem i své nevýhody / odlehlost doby, nedostatek památek / a jazykozpyt historický je vždy do jisté míry rekonstruktivní. Ale nemůžeme se ho vzdát, ježto čas je činitel, tak jako prostor konstituuje jazykové vědomí.

TRINIDADSKÝ VESNICKÝ ROMÁN

Věra Pálenská

Inešší anglicky psaná literatura zahrnuje vedle prací anglických a amerických spisovatelů i díla autorů z bývalých britských kolonií a dominií, v nichž po druhé světové válce dochází spolu s růstem národního uvědomění a postupným získáváním samostatnosti k velkému rozvoji literatur domácí provenience. Patří k nim i umělecká tvorba karibských ostrovů^{1/} / Trinidadu, Jamajky, Barbadosu, Dominici, Sv. Lucie aj. / a jihoamerického státu Guyany, která obohacuje anglicky psanou literaturu o nové tradice, rozšiřuje její tematiku a ukazuje na nové možnosti tvůrčího využití anglického jazyka. Přední místo náleží vedle Jamajky především Trinidadu, jehož současní umělci, zejména V.S. Naipaul /nar. 1932/, Shiva Naipaul /1945-1985/, Samuel Selvon /nar. 1923/ a Michael Anthony /nar. 1932/ navazují na dlouholetou domácí tradici, zvláště na realistickou povídkovou tvorbu první poloviny dvacátého století.^{2/}

Protože trinidadská literární tvorba je velmi obsáhlá a žánrově bohatá, nemůžeme zde hovořit ani o všech autorech^{3/}, ani o celé tvorbě jediného spisovatele. Zaměříme se proto pouze na vesnické romány Samuela Selvona a V.S. Naipaula, spadající do prvního období tvůrčí dráhy těchto dvou nejvýznamnějších trinidadských umělců. Jsou to Selvonova dílogie Jasnější slunce /Brighter Sun, 1952/ a Zpátky, Tygře! /Turn Again Tiger, 1953/ a Naipaulovy práce Mystický masér /The Mystic Masseur, 1957/, Volby v Elviře /The Suffrage of Elvira, 1958/ a Dům pro pana Eiswase /A House for Mr Biswas, 1961/.^{4/} Pro tyto romány jsme se rozhodli proto, že i když oba umělci jsou i nadále literárně činní,^{5/} patří podle našeho názoru jejich rané práce stále ještě k tomu nejlepšímu, co doposud vytvořili. Umělecká síla jejich prvních próz tkví především v realistickém zobrazení venkovského prostředí, v umělecky vyvážené charakterizaci postav, v účinném uplatnění komična, zvláště humoru a satiry, a v neposlední řadě i v mistrném užití modifikovaného místního dialektu v řeči postav. Spolu s těmito společnými uměleckými postupy a rysy jsou však mezi oběma autory i výrazné rozdíly, především v přístupu ke karibské realitě. Zatímco Selvonovými hrdiny jsou jak Indové, tak černoši, mulati nebo Číňané, takže čtenář nepozná, k jaké etnické skupině autor náleží, soustřeďuje se V.S. Naipaul, který stejně jako

Selvon prochází z Indie, převážně na zachycení života vlastní komunity.

První díl Selvonovy dílogie, Jasnější slunce, bychom mohli charakterizovat jako román formování, neboť sleduje fyzické a psychické dozrávání mladého rolnického protagonisty Tygra v muže. Děj románu se odehrává na trinidadské vesnici Barataria v letech 1939-1945 a do osudu hlavních postav, Tygra, manželky Urmily, mladé černošské dvojice Joea a Rity i starého Sookdeo, se promítají nejrůznější válečné události, především výstavba silnice, kterou Američani bučují k námořní základně. Zahraďy ustupují silnici, mnozí přicházejí o živobytí, jiným se však naskytá poprvé v životě příležitost vydělat si více peněz.^{6/} Ve druhém díle Zpátky, Tygře! se hrdina podvoluje přání otce, opouští Baratarii a následuje je i s rodinou na dobu jednoho roku do zapadlé vesničky Five Rivers, aby mu pomáhal při řízení prací na třtinových polích. I zde Tygr podobně jako v prvním díle prožívá několik vnitřních krizí. Jako jediný člověk, který "umí číst a psát", trpí pocity rozpolcenosti v důsledku neslučitelnosti "evropské" vzdělanosti a karibské reality a jako syn indického kuli, vedený k ponížené úctě k bělochovi, se zmitá mezi vlivy ročníkové výchovy poznamenané kolonialismem a působením nové postkoloniální skutečnosti, s níž se rodí hrdost mladé generace na etnický původ a sociální postavení. Román končí optimisticky. Tygr nachází smysl života poté, když mu přátelé z Baratarie sdělují, že jej zvolili za poradce místního radního, kterému bude tlumočit žádosti občanů celého regionu.

Dílogie Samuela Selvona realisticky zachycuje válečná a poválečná léta trinidadského venkova, který autor v souladu s karibskou realitou zalíčňuje postavami a postavičkami nejrůznějších ras a barev: Indové /Tygr, Urmila, Babolal, Sookdeo, Soylo/, černoši /Joe, Rita, Mere Lazy/ a Číňané /Tall Boy, Otto/ reprezentují jediné trinidadské společenství, v němž jednotlivé etnické skupiny spojuje přátelství, práce, starosti i radosti, i když si zachovávají jistou světytnost. Anglický manželský pár Robinsonů ve druhé části dílogie potom vzdáleně připomíná doznívající kolonialismus. Lineární děj románu tématicky rozšiřují četné epizody, takže dílo jako celek zachycuje nejrůznější aspekty současného života na vesnici a ukazuje zároveň i na kořeny pozůstatků minulosti. Stylizovaný místní dialekt slouží autorovi k dokonalejší charakterizaci postav i k uplatnění

slovního a charakterového humoru. Závěr románu je logickým vyvrcholením "formování" protagonisty, který po všech prožitých peripetiích hledí nyní s nadějí do budoucnosti. Na rozdíl od četných karibských prací,^{7/} které končí odchodem hrdiny z karibské oblasti nebo z rodného ostrova, ukazuje Selvon na to, že Trinidad má perspektivu, že zde mohou lidé spokojeně pracovat a žít. A právě tuto víru ve šťastnou budoucnost své země karibský čtenář v současné domácí tvorbě asi nejvíce postrádá.

Poněkud jiný tón zaznívá z vesnických románů V.S.Naipaula, kterému se z karibských spisovatelů dostalo zatím nejvýraznějšího mezinárodního uznání. Zatímco Mystického maséra a Volby v Elviře považuje sám autor za práce "učňovských let" a s jeho názorem se ztotožňují i mnozí literární kritici,^{8/} Dům pro pana Eiswase patří bezesporu nejenom k umělecky nejlepším Naipaulovým "trinidadským" dílům, ale zůstává podle našeho názoru doposud nejvýznamnějším spisovatelovým románem vůbec. Hlavním tématem Mystického maséra a Volby v Elviře je boj protagonistů o politickou moc. Autor satirizuje události, které se udály okolo všeobecných voleb v Trinidadu v roce 1946 /Mystický masér/ a v roce 1950 /Volby v Elviře/.^{9/} Hlavním tématem Domu pro pana Eiswase je zápas jetince o prosazení osobní nezávislosti a lidské důstojnosti, který se promítá do celoživotního boje hrdiny získat vlastní dům. Na pozadí životních osudů pana Eiswase sledujeme potom postupný rozklad matriarchální indické rodiny Tulsiových.

V Mystickém masérovi zachycuje autor životní dráhu trinidadského hindu Ganeshe Ramsumaira od plachého a nemotorného kluka, průměrného studenta, neúspěšného učitele a maséra, přes zázračného mystika až po politika, koloniálního státníka a představitele vlády. S touto literární postavou se však čtenář Naipaulových próz neseťkává ani poprvé, ani naposledy. S Ganeshem se seznamuje již v autorově povídce Moje zlatozubá teta / My Aunt Gold Teeth/, kterou Naipaul napsal v roce 1954 a později zařadil do sbírky Vlajka na ostrově / A Flag on the Island, 1957/, dále ve sbírce povídek Miguelova ulice / Miguel Street, 1959/ i ve Volbách v Elviře.

V těchto pracích je ale Ganesh pouze postavičkou, která ožívá ve v pomínkách hlavních hrdinů nebo sehraje v jejich životě pouze nepatrnou úlohu. V Mystickém masérovi je však protagonistou a kolem

vedlejších postav je naopak přispět k jeho hlubší charakterizaci.

V první části románu odchází mladý učitel Ganesh z Port-of-Spainu do ročné vesnice Forways, kde z budoucího tchána Ramlogana podvodně vyláká vysoké věno a odstěhuje se s manželkou Leelou do Ramloganova domu v ubohé, zapadlé vesničce Fuente Grove. Jako masér nemá úspěch, a proto se vyhlásí za mystika. Když se mu podaří vyléčit prvního klienta, získá téměř přes noc věhlas zázračného mystika. Druhá část románu popisuje boj o politickou moc mezi Ganeshem a Narayanem. Ganeshovi se různými intrikami podaří soupeře porazit, stává se prezidentem Hindské asociace a vítězí ve volbách. Jako člen zákonodárny rady odchází do Port-of-Spainu, odhazuje tradiční indický oděv, kariéru mystika a mění si jméno na G.R.Muir, Esq.M.B.E.

Ganesh zosobňuje bezohledného kariéristu, využívajícího nevzdělanosti a pověrčivosti prostředí, obhájce hinduismu, který "vytváří ve Fuente Grove miniaturní Indii, již lidé, snažící se o uchování kulturní identity, přijímají za skutečnou",^{10/} podnikavého obchodníka, který sváží věřící vlastními taxíky a prodává jim ve vlastní restauraci přinášené obětní dary, i poměrně inteligentního a vzdělaného člověka, který se zmitá mezi indickou kulturou, v níž byl vychován, a evropskou vzdělaností, jež mu byla vštěpována na školách.

Vypravěčem románu je chlapec, který rovněž cituje z Ganeshovy autobiografie Léta_viny /The Years of Guilt/ a z recenzí Ganeshových knih. Práce do určité míry postrádá formální i obsahové kvality románového žánru, neboť v kompoziční výstavbě převažují epizody, což podle názoru některých kritiků narušuje kontinuitu románového děje. Máme však za to, že právě díky četným epizodám převážně humoristicko-satirického rázu se z románu, jehož hlavním tématem je "cesta protagonisty nahoru", nestalo jakési nudné, moralizující vyprávění o kořenech noci.

Jak V.S. Naipaul sám uvádí,^{11/} psal Mystického maséra se stejným tvůrčím záměrem jako svoji první / ač v pořadí třetí publikovanou / knihu Miguelova ulice, neboť po dlouhém tápání konečně přišel na to, jak má psát. Druhým románem, Volby v Elviře, chtěl však autor dokázat, že nejenom objevit, jak má psát, ale že rovněž umí vymyslet příběh, který by byl pečlivě vybudovaný kolem určité události. Touto událostí se opět staly volby v Trinidadu, které jsou

však tentokrát již ústředním tématem celého díla.

Hlavním hrdinou je hind Surujpat Harbans, dopravní podnikatel, který kandiduje do zákonodárné rady a hned na počátku románu se vydává do Elviry, "nejvýše položeném místě v Naparoni, nejmenší, nejodříznutější a nejzanečbanější z devíti trinidadských provincií".^{12/} Cílem jeho cesty je získat hlasy elvirských muslimů, hindů a křesťanů. Na rozdíl od Ganesh Ramsumaira, který je již v době, kdy kandiduje, zkušený intrikán a podvodník, Harbans vzbuzuje lítost a budí dojem oběti volební mašinérie. Pravou tvář ukáže teprve po volebním vítězství: jeho jediným plánem bylo získat pravidelný příjem a společenské postavení a nikdy se po volbách již do Elviry nevrátit. Elviře, která byla kdysi poklidným místem, v němž vládla rasová a náboženská tolerance, přinesla "demokracie", která zde "zapustila kořeny", vlnu rasové a náboženské nesnášenlivosti, nenávosti a zklamání.

Na pozadí celé volební kampaně působí "nadřirozené síly", jejichž hlavním nositelem je vyhublé, opuštěné štěně, které se stává v očích Elviřanů nástrojem magie. Celý řetěz epizod, který je spojen s tímto čarodějným psem, vrcholí scénou, v níž Tygr kráčí Elvirou a všichni Elviřané, křesťané, muslimové i hindové, její s hrůzou pozorují. Kenneth Ramchand spatřuje v tomto výjevu "skvělou parodii hollywoodského pistolníka kráčejícího v pravé polehce tichou hlavní ulicí".^{13/}

I když děj Mystického maséra a Voleb v Elviře sleduje politické události v Trinidadu koncem čtyřicátých a začátkem padesátých let, nemůžeme tyto romány označit za politické, protože autorovi jde především o zobrazení buržoazních voleb jakožto nemilosrdného boje provázeného uplatkářstvím, rivalitou, nákladnou a halasnou reklamou i prázdnými sliby, nikoliv o propagaci nějakého konkrétního politického programu. V obou dílech zároveň spisovatel nastavil společensko-kritické zrcadlo nejrůznějším nežádoucím jevům, jejichž kořeny sahají daleko do koloniální minulosti. Pomocí humoru, satiry a načasůvky odhaluje například nekritické napodobování západoevropského způsobu života /Mystický masér/, pověry přetrvávající mezi lidmi všech náboženských vyznání a etnických skupin /Volby v Elviře/ i oportunismus rodící se domácí vládnoucí třídou /Ganesh Ramsumair, Surujpat Harbans/.

Zatímco se u těchto Naipaulových románů setkáváme s celou škálou kritických stanovisek, od zcela negativních až po vysoce hodnotící,^{14/} byl autorův třetí román Dům pro pana Biswase přijat literární kritikou s nadšením a je stále považován nejenom za nejlepší Naipaulovo dílo, ale i za jeden z nejvýznamnějších anglicky psaných současných románů vůbec.

Dům pro pana Biswase se odehrává v Trinidadu před válkou, během války a krátce po ní a sleduje události, k nimž došlo v průběhu čtyřicetišesti let, tj. od narození až do smrti protagonisty. Je zároveň kronikou tří generací trinidadských Indů, která na osudu velké rodiny Tulsíů zachycuje rozpad tradičního způsobu života této karibské komunity. Román obsahuje četné autobiografické prvky. Osud protagonisty má reálný základ v životě autora otce Seepersada Naipaula a postava Ananda, syna pana Biswase, je stali-zovaným autoportrétem.

Román má vedle vysoké umělecké hodnoty i značný historický význam. Spisovatel v této próze zachytil jak změny, k nimž došlo v oné době na Trinidadu vůbec /především ekonomické změny provázené migrací venkovského obyvatelstva do měst, vznik chudinských městských čtvrtí, rozvoj naftového průmyslu apod./, tak změny, které zasáhly život trinidadské indické komunity v první polovině čtyřicátých let. Do tohoto období totiž spadá postupná asimilace potomků indických zemědělských dělníků, kteří po zrušení otroctví až do roku 1917 přijížděli na Trinidad, aby zde pracovali na třtinových plantážích. V.S.Naipaul v knize Oblast temnoty/ An Area of Darkness, 1964/ o tom píše:

Rodinný život, který popisují, se začal rozpadat, když mně bylo šest nebo sedm let; když mně bylo čtrnáct, přestal existovat.^{15/}

Dům pro pana Biswase tvoří dvě části. V první sledujeme dětství a jinošství Biswase a jeho životní osudy spojené s rodinou Tulsíů po sňatku s Shamou až po odchod hrdiny do Port-of-Spainu po přestálé těžké nemoci. Druhá část románu se odehrává převážně v Port-of-Spainu, zachycuje rozpad rodiny Tulsíů a končí smrtí hrdiny, kterému se na sklonku života podařilo dosáhnout celoživotního cíle. Obě části jsou zasazeny mezi vzájemně se doplňující prolog a epilog, přičemž hlavní téma románu, dosažení protagonistovy nezávislosti získáním vlastního domu, je dáno již v závěru prologu.

V panu Eiswasovi vytvořil autor umělecky všestranně propracovaný obraz člověka, jehož možnosti jsou omezeny životními podmínkami koloniální společnosti. Sledujeme Eiswasův marný boj za ekonomické osamostatnění, úsilí vzepřít se náboženským a společenským předsudkům i snahu prosadit vlastní individualitu. Z tohoto pohledu by se nám mohl pan Eiswas jevit jako postava tragická. Pan Eiswas však porážky nejenom přijímá, ale nepřestává se zároveň i bránit. Pomáhá mu při tom jak životní optimismus, tak popudlivá povaha. Protagonistův optimismus pramení z přesvědčení, že má právo "na místo na této zemi" a že jednou získá osobní nezávislost. Hlavní zbraní jsou mu háčky se členy rodiny Tulsiů, v nichž napadá samotné základy jejich způsobu života. Při reprodukci Eiswasových slovních páték užívá autor různých forem situačního a slovního humoru vzbuzujícího úsměv i smích štenáře. Tímto spojením tragického a komického vytvořil V.S.Naipaul v panu Eiswasovi svoji nejzdařilejší tragikomickou postavu. Román končí optimisticky. Panu Eiswasovi se podaří realizovat celoživotní sen: na sklonku života získává vlastní dům a umírá s pocitem vítězství.

Román Dům pana Eiswase je vyvrcholením prvního Naipaulova tvůrčího období, v němž autor na základě vlastních zkušeností umělecky ztvárnil život indické komunity. Pan Eiswas je potom první z velkých Naipaulových postav, na níž umělec ukázal vztah jedince a společnosti, která hrčinu odmítá.

Uvedené romány Samuela Selvona a Vidiadhara Surajprásada Naipaula sledují různé aspekty života karibské vesnice v období před válkou, během války a krátce po ní. Autoři se v nich dotkli otázek války, společenských změn, problematiky sociálních nerovností, útlaku, ngramotnosti, ztráty tradic a jazyka i kulturního dualismu a vystavili kritice nejrůznější společenské, rasové a náboženské předsudky. Všechny romány jsou napsány v tradicích anglického realistického románu 19. století, a proto mnohým kritikům připomínají například díla Ch.Dickensé, F.M.Thackerayho, T.Hardyho, H.G.Wellse a jiných. Ve skutečnosti však jde pouze o vzdálené a často i uměle vykonstruované literární paralely, protože autoři této geografické oblasti si pro zobrazení zcela odlišné reality vytvořili vlastní umělecké postupy a přístupy. Názorným příkladem je i využití autory modifikovaného místního dialektu, který umožňuje spisovatelům mistrně zachytit veškerou bohatost lidové mluvy.

Poznámky:

- 1/ Článek se opírá o výsledky kandidátské disertační práce "Zobrazení současné reality v anglicky psaném západoindickém románu". Erno. 1937 - Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta filozofická.
- 2/ Na úzkou spojitost povídkové tvorby s vývojem poválečného karibského románu ukazují nejzřetelněji povídky Seepersada Naipaula, které se staly prvním inspiračním zdrojem pro rané prózy jeho syna V.S.Naipaula.
- 3/ K dalším významným trinidadským spisovatelům patří Ralph de Boissiere, Alfred Mendes a C.L.R. James, z nejmladší umělecké generace k nim náleží Ismith Khan, Earl Lovelace a Ian Mc Donald.
- 4/ Dům pro pana Biswase je jediným z uvedených románů, který byl přeložen do češtiny. Vyšel v roce 1982 v nakladatelství Odeon v překladu Vladimíra Klímy.
- 5/ V.S.Naipaul je autorem dalších 5 románů, 4 sbírek povídek a 7 knih historických, cestopisných a esejistických. S.Selvon napsal ještě 6 románů a 1 sbírku povídek.
- 6/ Přítomnost Američanů v karibské oblasti v době druhé světové války a její vliv na místní obyvatelstvo zachycují i další trinidadská díla, např. román rum a coca-cola /rum and Coca-Cola, 1956/ od Ralpha de Boissiera nebo novela Vlajka na ostrově stejnojmenné sbírky povídek V.S.Naipaula /A Flag on the Island, 1967/.
- 7/ Například sbírka povídek V.S.Naipaula Miguelova ulice nebo semiautobiografický román barbadoského spisovatele George Lanninga V hradu mé kůže/ In the Castle of My Skin, 1953/.
- 8/ Thorpe, K.: V.S.Naipaul. Edinburgh, Longman Group 1976, s.9.
- 9/ Protože romány nezachycují: volební vítězství dr.Erica Williamse a jeho strany Lidového národního hnutí v roce 1956, spadají zobrazené události ještě do období silné britské koloniální nadvlády.
- 10/ MacDonald, E.F.: Symbolic Action in Three of V.S.Naipaul's Novels. In: The Journal of Commonwealth Literature, vol.9, 1975, č.3, s.43.
- 11/ Naipaul, V.S.: Speaking of Writing-VI. In: The Times /London/ 2 Jan 1964, s. 11.
- 12/ Naipaul, V.S.: The Suffrage of Elvira. Great Britain, L-R.Hillman and Sons 1964, s.7.
- 13/ Ramchand, K.: The West Indian Novel and its Background. London Faber and Faber 1970. s.124.

14/ Mystický masér získal Cenu Johna Llewelyna Rhysa.

15/ Naipaul, V.S.: An Area of Darkness. London, Penguin Books 1964,
s. 35.

ASPECTOS LEXICOGRAFICOS DE LA INTERDICCION LINGÜISTICA *

Miguel Casas Gómez, Universidad de Cádiz

El análisis léxico de las designaciones interdictas y, de forma especial, la metodología adoptada en la confección del material, así como el tratamiento lexicográfico que debe seguirse en un vocabulario eufemístico /disfemístico, han sido aspectos prácticamente olvidados por los tratadistas del tema. Sin embargo, el eufemismo y el disfemismo van a tener, en efecto, una clara repercusión en el terreno de la lexicografía. Desde esta perspectiva, surgen algunas dificultades teóricas, metodológicas y prácticas, como por ejemplo, ¿qué sustitutos léxicos tienen que consignarse en un repertorio eufemístico/disfemístico?, ¿qué tratamiento metodológico ha de seguirse en su elaboración?, y, posteriormente, ¿qué acepciones nuevas o entradas léxicas deberían ser incluidas en un diccionario sincrónico de la lengua estándar?.

El eufemismo es un proceso especialmente relevante en el nivel del acto discursivo. Su definición en el plano de la lengua correría el peligro de identificarse con la sinonimia, sin tener en cuenta que la característica esencial de este fenómeno es su inestabilidad. Por este carácter relativo, se insiste en la no existencia de palabras que sean eufemísticas o disfemísticas, sino que pueden tener un uso de uno u otro cariz en una situación pragmática determinada. En consecuencia, es lógico que aparezcan cuantiosas designaciones concretas y variables, en su mayoría de carácter metafórico, que en ciertos contextos específicos denotan un determinado concepto proscrito. De esta forma, se registran abundantes formas fijadas en la norma (sustitutos eufemísticos/disfemísticos), pero hemos de dedicar una atención especial a ese elevado número de formas discursivas, usos eufemísticos/disfemísticos dependientes de la libertad y creación del hablante. De ahí que, en lo concerniente al primer problema planteado, un vocabulario eufemístico/disfemístico debe dar entrada léxica a todos y cada uno de los vocablos que denoten, contextualmente, las distintas realidades interdictas, pues un estudio de este tipo que, por el contrario,

* Resumen de la conferencia pronunciada por el Prof. Miguel Casas Gómez en la Academia Checoslovaca de Ciencias el 29. de Marzo de 1939

adoptará el criterio de tener presente exclusivamente aquellos sustitutos lexicalizados en la norma, no sólo carecería de amplitud sino de rigor científico, desde el momento en que negaría las bases en las que se sustentan teóricamente los procesos lingüísticos que conforman la interdicción léxica.

Por lo que respecta a la segunda cuestión formulada, es evidente que un repertorio léxico tan particular debe diferir en su metodología a la utilizada habitualmente por los diccionarios de uso común. De este modo, el material léxico compilado debe ser elaborado con un tratamiento especial que intente paliar, en algunos puntos, las innumerables deficiencias de la información lexicográfica:

- 1) breve referencia etimológica sólo cuando ésta aporte datos interesantes para la reconstrucción de la base semántica del término;
- 2) aparato crítico relativo a las diversas definiciones señaladas en las más heterogéneas fuentes lexicográficas, lo que va a permitir lo siguiente: a) trazar con mayor fiabilidad la evolución semántica de ciertas palabras, b) delimitar qué elementos tienen plena vigencia y cuáles están en vías de desaparición, c) definir, con la ayuda del análisis contextual, los vocablos de una manera más satisfactoria, poniendo en tela de juicio determinadas acepciones, y d) pasar revista a una serie de acotaciones que normalmente son desdenadas por los lexicógrafos, como la decadencia de empleo de un elemento, su carácter diastrático o diatópico, o la discusión crítica sobre su origen y procedencia lingüística;
- 3) análisis lingüístico de cada palabra según su naturaleza eufemística, disfemística o neutra; explicación de sus interpretaciones tanto semánticas como referentes al mecanismo que genera el sustituto, y su frecuencia de aparición o su uso a nivel de norma o habla, y
- 4) contexto en el que se verifica el sentido específico del vocablo y su actitud eufemística o disfemística.

En cuanto a la última dificultad, hemos de señalar que diferente será el planteamiento de un diccionario sincrónico, que deberá sólo reflejar la norma léxica de una lengua, introduciendo únicamente aquellos sustitutos que se hayan semantizado. Así, se excluirán los empleos discursivos, los calcos semánticos y los extranjerismos - a menos que sean auténticos préstamos integrados en el sistema léxico-, y, en líneas generales, con excepción hecha de aquellos vocablos que han sufrido en proceso de generalización

social, los jergalismos y los particularismos geográficos, que deberían consignarse en los vocabularios argóticos o dialectales. En este sentido, estoy tentado a asegurar que, prácticamente, tales sustitutos lexicalizados en la norma han dejado de percibirse como eufemísticos. hecho que resulta de las mismas fases del proceso eufemístico, de forma que, si exceptuamos unos cuantos términos que, a pesar de haberse generalizado en demasía, todavía conservan su capacidad eufemística por tratarse de voces de procedencia culta o préstamos extranjeros aún no sentidos como motivados; o familiarizadas locuciones binarias que por su composición sintagmática y estructura formal compleja tardan más tiempo en consolidar sus connotaciones negativas, los restantes sustitutos afincados en la norma son plenamente disfemísticos o expresiones festivas que subrayan las asociaciones del término vitando en vez de neutralizarlas.

Todo ello consituye, en su conjunto, el fundamento teórico y metodológico de un léxico eufemístico-disfemístico que actualmente preparamos para su publicación.

EN TORNO A LA SINONIMIA VERBAL *

Miguel Casas Gómez, Universidad de Cádiz

Entre las distintas implicaciones que contraen los signos léxicos en su entramado de relaciones, designativas y significativas, hemos de admitir, siquiera en un plano teórico, la posibilidad de que algunos puedan coincidir tanto en la designación como en la significación, es decir, tengan una misma referencia a una clase de objetos y posea un idéntico significado lingüístico. Sabido es que hay prácticamente una casi total unanimidad respecto a que no existen en el sistema de la lengua signos con el mismo significado. Ahora bien, lo que no es permisible es el hecho de argumentar la inexistencia de sinónimos con ejemplos de términos que ciertamente no lo son y que entablan entre sí otras relaciones paradigmáticas (en especial, de hiperónimo a hipónimo) o son meras posibilidades designativas de la misma realidad. De esta forma, no es nada infrecuente que aparezcan citados como sinónimos verbales los pares sinonímicos del tipo ver/mirar, oír/escuchar, tocar/palpar, etc. y los ejemplos podrían multiplicarse con una simple ojeada a los diccionarios de sinónimos, sin duda la prueba más palpable de lo que venimos diciendo.

Tras someter a revisión crítica algunos de los aspectos teóricos más significativos en esta relación léxica, hemos centrado nuestra atención en el dominio de la semántica verbal, contentándonos en esta ocasión con un primer acercamiento en torno al estudio léxico de un caso práctico de "sinonimia" verbal, concretamente aquellos aspectos lingüísticos que se hacen patentes en el análisis de una pareja léxica, como es alquilar-arrendar, que ha servido de ejemplificación para explicar diversos problemas lingüísticos: 1) la consideración conceptual del valor lingüístico, en el sentido de cómo entre lenguas diferentes no existe correspondencia exacta de valores para la significación, los cuales emanan de cada sistema léxico particular (hecho que nos ha permitido comparar las estructuras léxicas de diferentes lenguas románicas y anglogermánicas en lo que se refiere a este específico ámbito conceptual); 2) las distintas relaciones entre clase léxica y campo léxico, y, en concreto, los valores clasemáticos observables en esta pareja a través del establecimiento de clasemas verbales del tipo 'adriativo'/'ablativo';

3) las analogías y no tanto las diferencias que pueden establecerse entre las oposiciones antonímicas y las sinonímicas, y
4) la inconstancia de la ley de repartición de términos sinónimos, pues, en este caso, no se ha producido la separación del valor semántico de ambos lexemas.

En un principio, tenía la intención de mostrar el grado de sinonimia existente entre estas dos formas verbales. Para ello, contamos hasta el momento con abundantes materiales lexicográficos, pero se necesita, como condición indispensable para establecer la sinonimia total o parcial entre dos o más unidades léxicas, la elaboración de un corpus, cuya ausencia constituye una de las críticas más objetables hacia aquellos autores que, de forma general, han admitido o, más frecuentemente, han negado la existencia de sinónimos perfectos o absolutos, sin entrar en el análisis concreto de los datos semánticos que proporciona la observación del mayor número de ejemplos posible o partiendo, a lo sumo, de tan sólo unos cuantos contextos. Sólo el estudio de un amplio corpus de ejemplos, que en la actualidad estamos preparando, nos va a permitir, junto con las notas ya consultadas, realizar un trabajo pormenorizado de lexemática diacrónica y sincrónica de esta pareja léxica y determinar hasta qué punto estos lexemas verbales pueden considerarse como sinónimos absolutos, a través del análisis semántico de los diferentes contextos sintagmáticos en los que se insertan.

Resumen de la conferencia pronunciada por el Prof. Dr. Miguel Casas Gómez en la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Erno el 30 de Marzo de 1939.

ŽIVOTNÍ JUBILEUM PROFESORA PHDR. OTTY DUCHÁČKA, DRSC.

Jeden z našich předních představitelů románské jazykovědy, univerzitní profesor O. Ducháček, oslaví v listopadu 1990 vzácné jubileum - osmdesát let. Od chvíle, kdy jsme vzpomněli jeho sedmdesátin v ročence z r. 1980, neúnavně pracoval a počet jeho publikací značně vzrostl. Seznamy jeho publikací za léta 1949-69 najdeme například v ČMF, 1970 a za léta 1970-80 v časopise Philologica Pragensia, 1981. Středem jeho badatelského zájmu se stala lexikologie a významosloví. Sémantickou problematikou se zabývá například v knize Précis de sémantique française /Brno, 1967/. Jeho teorie pojmových polí, která se ukázala důležitou v lexikologickém výzkumu, je obsahem monografie Le champ conceptuel de la beauté en français moderne /Praha, 1960/. Jeho kniha Évolution de l'articulation linguistique du domaine esthétique du latin au français contemporain /Brno, 1973/ a stejně tak obě předchozí díla vzbudila mimořádnou pozornost u nás i v zahraničí. Z odborných prací připomeňme aspoň vysokoškolské učebnice Francouzská mluvnice a cvičebnice nebo Grammaire du français contemporain a 9 skript.

V posledním desetiletí publikoval řadu významných statí a recenzí v našich i zahraničních časopisech. Například je to studie Quelques considérations sur le langage /ERB, 1982/. Z téhož roku je studie La communication interhumaine /ZPhSX 35,3/ a L'étude diachronique des champs conceptuels. Le champ de la beauté en français des XIIe - XXe siècles. Folia linguistica historica, II, 2. Závažná konstatační přináší i studie Matériaux pour l'histoire du vocabulaire français /ERPh XXI, 2, 1982/. Z r. 1983 je například článek O některých prostředcích mezilidské komunikace, /SaS, XLIV/. Zajímavá zjištění najdeme i v jeho příspěvku do Mélanges Skok: La formation des noms d'habitans en français z r. 1985.

Také jeho recenze z dřívějších i z posledních let ukazují šíři, v jaké profesor Ducháček sleduje nové jazykovědné publikace. Jsou to například: G. Mounin: Introduction à la sémiologie, ZFSL, 1, 1984; Ch. P. Bouton, La signification. Contribution à une linguistique de la parole. ERB, 1984; C. Germain, La sémantique fonctionnelle, Ph. F. 1987; G. Matoré, Le vocabulaire et la société médiévale, ZRPh, 1983; Antoine et Martin: Histoire de la langue française 1830-1914, ZFSL XCVIII, I, 1983. Náš výčet prací ovšem není zdaleka úplný.

Obdivuhodně bohatá byla jeho přednášková činnost nejen u nás, ale i v zahraničí. Přednášel na mnoha univerzitách /například v Paříži, Amiensu, Bruselu, Amsterdamu, Québecu a dalších/ i na mezinárodních kongresech románské lingvistiky a filologie.

Erněnská filozofická fakulta mu vděčí nejen za vyskolení řady odborníků, ale i za dlouholeté pedagogické působení na katedře romanistiky a fonetiky. Spolu s profesorem dr. O. Novákem založili časopis *Études romanes de Erno* a byli řadu let jeho redaktory.

Naše připomínky některých jeho prací jsou dokladem jeho dlouholeté intenzivní práce. Přejeme jubilantovi, aby se ještě dlouho mohl těšit z výsledků svého badatelského úsilí a aby dalšími pracemi mohl i nadále obohacovat naši i zahraniční jazykovědu.

Zdeňka Stavínková

ŽIVOTNÍ JUBILEUM DOC. PhDr. JIŘÍHO NOSKA, DrSc.

V červnu 1989 oslavila pražská anglistika významné životní jubileum svého předního představitele, doc. PhDr. Jiřího Noska, DrSc., který se dožil sedmdesáti let.

Doc. Nosek se narodil 10. června 1919 v Říčanech. Středoškolské vzdělání získal na reálném gymnáziu v Praze na Vinohradech, kde maturoval v r. 1938. V r. 1938-39 studoval na Filozofické fakultě Karlovy univerzity německý a francouzský jazyk. Po závěření českých vysokých škol na podzim r. 1939 se živil vyučováním na různých středních školách, nakonec jako interní učitel na učňovské škole v Říčanech až do r. 1945. Po skončení války se dal znovu zapsat na filozofické fakultě Karlovy univerzity, kde studium dokončil v r. 1946 druhou státní zkouškou z anglického a francouzského jazyka. Dva roky potom působil jako středoškolský profesor, s roční přestávkou studijního pobytu ve Velké Británii.

Od 1.11. 1943 byl uvolněn zemskou školní radou pro funkci asistenta anglického semináře na filozofické fakultě Karlovy univerzity. Na tomto pracovišti působil 36 let až do svého odchodu do důchodu v r. 1984.

V r. 1949 předložil disertační práci na téma *Syntaxe vztahných vět v nové angličtině*, na jejíž základě získal po složení příslušných rigorózních zkoušek hodnost doktora filozofie. V r. 1956 obhájil kandidátskou disertační práci na téma *Syntaxe anglických vedlejších vět v první polovině XVII. století* a byla mu udělena hodnost kandidáta filologických věd. Docentem anglického jazyka byl jmenován v r. 1964 na základě habilitační práce *Příspěvky k syntaxi novoanglického podřadného souvětí*. Hodnosti doktora filologických věd dosáhl v r. 1969 po obhájení doktorské disertační práce *Stylistické studie o moderní hovorové angličtině*.

Na katedře anglistiky doc. Nosek působil až do svého odchodu do důchodu v r. 1984. Jeho spolupráce s katedrou anglistiky a amerikanistiky pokračuje doposud: nadále přednáší, školí aspiranty, je editorem *Prague Studies in English* /sv.17 v.r.1981, sv.13 v r.1984 a sv. 19 v r. 1991/ a členem komise pro obhajoby kandidátských a doktorských prací.

Docent Nosek vychoval stovky studentů a školil vědecké aspiranty v oboru anglický jazyk. Jeho rozsáhlá publikační a přednášková činnost

je dobře známa doma i v zahraničí. Je zván k proslovení přednášek na zahraničních univerzitách /přednášel v Lipsku, Greifswaldu, Halle/Saale, Erlangenu, Berlíně, Cáchách, Eamberku, Budapešti/ a na mezinárodních kongresech a konferencích /Salzburg, Berlín, Budapešť, Ochrid/. Je zván k účasti na zahraničních sbornících//v poslední době vyšly jeho práce v Euda ešti a Amsterdamu/.

Jeho rozsáhlá publikační činnost zahrnuje 52 článků a studií, 76 zpráv, mečailonů a recenzí a řadu bibliografií význačných pražských anglistů. Soustavně pracuje na časově náročných bibliografických zprávách o československé anglistice pro Annual bibliography of English language and literature/Cambridge/. Je autorem monografie Contributions to the Syntax of the New English Complex Sentence /AJC 1966/, tří skript Základy mluvnice moderní angličtiny/1960, 1962/, Grafika moderní angličtiny /1977/, Syntax moderní angličtiny, Větné členy /1987/ a spoluautorem dalších tří skript :Čítanka anglických odborných textů /spolu s V.Friedem/, Úvod do studia anglického jazyka /spolu s J.Emmerovou/ a Výbor z literatury staroanglické a středoanglické /spolu s B.Trnkou/. Jeho skripta jsou znovu vydávána.

K hlavním oblastem vědeckého zájmu doc. Nosek patří syntax, a to jak syntax věty jednoduché, tak syntax souvětňá, jazyková stylistika, historická mluvnice a vztahy mezi jazykem psaným a mluveným. Jeho studie často překračují rámec anglistiky a přispívají k rozvoji obecné lingvistické teorie. Platí to především o jeho pracích týkajících se funkce a významu /viz bibliografie 1936, 1937¹/, úlohy slovních druhů v aktuálním členění větném /1935/, typologie syntaktických a lexikálních jednotek /1936/, řečnických figur /1963/ a kategorie určenosti /v tisku/.

Doc Nosek je členem výboru Kruhu moderních filologů při ČSAV, jehož vědeckým tajemníkem byl od jeho založení v r. 1956 plných dvanáct let. Z jeho iniciativy byla založena Ročenka Kruhu moderních filologů kterou redigoval po celou dobu své funkce vědeckého tajemníka. Je svolavatelem odborné skupiny pro funkční jazykozpyt při Kruhu moderních filologů, členem výboru obnoveného Pražského lingvistického kroužku, členem Jazykovědného sdružení při ČSAV, členem Philological Society v Oxfordu a Societas Linguistica Europaea.

Doc. Nosek byl vždy stoupencem Pražské lingvistické školy, jejíž myšlenky ve svém díle pločně rozvíjel. Byl nejvýznačnějším žákem a později blízkým spolupracovníkem zesnulého profesora Bohumila Trnky.

Je předním představitelem pražské anglistiky, jehož dílo je přijímáno s úctou a uznáním doma i v zahraničí. Do příštích let mu přejeme pevné zdraví a hodně úspěchů v další vědecké práci.

Libuše Dušková

- 1/ Bibliografie prací doc.dr. Jiřího Noska, LrSc., vyšla při příležitosti jeho šedesátin v časopise *Philologica Pragensia* 22/1979/, č. 3, s. 163-167. Dodatek k bibliografii vyšel v témže časopise v ročníku 32 /1939/, č.4, s. 204-205.

K ŽIVOTNÍMU JUBILEU DOCENTA JOSEFA HENDRICHÁ

Docent PhDr. Josef Hendrich, CSc., významný romanista a meto-
dik, oslavil v plné svěžesti sedmdesátiny. Narodil se 1.5.1920
ve Strážovicích u Turnova; na filozofickou fakultu Univerzity
Karlovy se zapsal v roce 1939 a patří tudíž ke generaci, která
byla 17. listopadu téhož roku rozhodnutím nacistů ze studií na
léta vyřazena. Po válce, během níž se zapojil do akcí domácího
odboje, vystudoval obory francouzský jazyk a anglický jazyk a v
roce 1949 nastoupil jako profesor francouzštiny na tehdejší Ústavu
moderních řečí. V roce 1956 byl na pražské Jazykové škole postaven
do čela oddělení románských a později i orientálních jazyků.

V roce 1966 přešel doc. Hendrich na pedagogickou fakultu Uni-
verzity Karlovy, kde nejprve řídil oddělení francouzského jazyka
a později, v roce 1974 byl jmenován vedoucím nově zřízeného oddě-
lení pro postgraduální jazykovou přípravu čs. expertů. Toto oddě-
lení, součást katedry rusistiky a neslovanských jazyků, se mu poda-
řilo v poměrně krátké době vybudovat a organizačně i pedagogicky
zajistit. Jako vysokoškolský učitel dosáhl v roce 1970 doktorátu
filozofie a o pět let později hodnosti kandidáta věd.

Ve své vědecké a publikační činnosti se docent Hendrich zamě-
řuje na francouzský jazyk a na teorii vyučování cizím jazykům.
V odborných časopisech a sbornících publikoval např. studie z fran-
couzské fonetiky a řadu statí z teorie i praxe vyučování cizím ja-
zykům. Jeho práce se opírají o soustavný výzkum a o bohaté zkuše-
nosti. Tyto zkušenosti ho vedly k autorské spolupráci na vysoko-
školských učebnicích, které vyšly jako "Metodika cizích jazyků"
/E.Eneš a kol., SPN 1970/ a "Didaktika cizích jazyků" /J.Hendrich
a kol., SPN 1983/. U této "Didaktiky", rozsáhlého díla 18 spoluauto-
rů, provedl Hendrich redakční úpravu celého rukopisu a sám nebo
ve spolupráci napsal několik kapitol. Z jeho pera je např. Kapitola
o poslechu cizojazyčného projevu.

Ve své vědecké činnosti a práci učitelské, jíž se vždy s láskou
věnoval, byl docent Hendrich po léta vedoucím Kabinetu cizích ja-
zyků při Krajském pedagogickém ústavu a členem ministerské komise
pro výuku jazyků. Dnes pracuje v redakční radě časopisu Cizí
jazyky ve škole. Na XV. kongresu Mezinárodní federace učitelů cizích
jazyků /FIPLV/ se sídlem v Curychu byl docent Hendrich zvolen

čestným prezidentem této nevládní světové organizace /1985/, v níž v letech 1978 až 1980 zastával funkci prezidenta. K 50. výročí založení FIPLV publikoval studii nazvanou "Le passé et l'avenir de la Dédération Internationale des Professeurs de Langues Vivantes" /Zurich 1981/. Letos byl opětovně zvolen místopředsedou Kruhu moderních filologů při ČSAV a rovněž členem výboru nového Sdružení učitelů francouzštiny.

I v sedmém desetiletí svého plodného života pracuje docent Hendrich stejně neúnavně jako dříve. Vedle náročného vedení oddělení, řízení práce na výzkumných úkolech a vlastní výuky zabýval se v odborném tisku např. zvukovou stránkou francouzštiny z hlediska výuky na základní škole nebo funkčností výuky dospělých cizím jazykům, referoval o lingvisticko-metodických seminářích učitelů, o pojetí didaktiky cizích jazyků, o zahraničních stycích Kruhu moderních filologů aj.

V uplynulém desetiletí vyšly v nových vydáních učebnice kolektivu Hendrich - Kulík - Tláškal: Francouzština běžná a hospodářská /oba díly v 9. vydání/ a "Francouzština pro jazykové školy" /8. vydání 1. dílu/; dále pak 7. vydání příručky s francouzským textem Hendrichovým "Hovoříme s hostem". Od r. 1989 spolupracuje docent Hendrich jako odborný poradce na televizním kursu francouzštiny. V tisku je dlouho připravovaná "Francouzská mluvnice", kolektivní práce tří autorů /Hendrich - Kadina - Tláškal/; za iniciativu i za konečnou redakční úpravu vděčíme Hendrichovi.

Co bylo před deseti lety napsáno ve XIV. Ročence Kruhu, to platí i dnes: docent Hendrich zůstává ve svých člancích i v četných přednáškách nadšeným propagátorem studia jazyků /zvláště francouzštiny/ a šířitelem racionálních vyučovacích postupů. Za vše, co pro studenty i pro učitele jazyků vykonal a dále koná, náleží mu upřímný dík. Do příštích let přejeme jubilantovi pevné zdraví a dobrou inspiraci k tvůrčí činnosti.

Jaromír Tláškal st.

K ŽIVOTNÍMU VÝROČÍ ZLEŇKY STAVINOHOVÉ

Svého význačného životního výročí^{1/} se v době přípravy této ročenky dožila PhDr. Zdeňka Stavinohová, CSc., docentka filozofické fakulty JEP v Brně. Řekněme hned, že Zdeňka Stavinohová je přední představitelkou francouzské jazykovědy na Moravě. Její dílo, které obsáhlo několik důležitých a aktuálních oblastí, bylo už vícekrát velmi kladně hodnoceno ve vědeckých publikacích^{2/} i v několika důkladných posudcích vypracovaných jak při obhajobě jejích vědeckých prací, tak i při hodnocení jejího spisu habilitačního a její osobnosti jako význačné lingvistky /v r. 1968 a 1974/.

V této stručné jubilejní vzpomínce se tedy omezujeme pouze na celkovou charakteristiku, doplněnou některými dalšími údaji.

Zdeňka Stavinohová se narodila v Tišnově na Moravě a po maturitě se pak v roce 1934 zapsala na filozofické fakultě brněnské univerzity: její jazykovědné snažení v oblasti francouzské a německé jazykovědy bylo narušeno nacistickou okupací v r. 1939.

Po válce důkladně doplňuje svá studia na Sorboně ve Francii a od r. 1949 pracuje ve střechním a odborném školství a zároveň už i na Palackého univerzitě v Olomouci, kde je ustanovena interně, aby pak přešla /od r. 1963/ na filozofickou fakultu své mateřské univerzity.

Refrénem jejího lingvistického zájmu je francouzské sloveso.

Zabývá se jím ve své první disertační práci, v kandidátské disertační práci z r. 1963 studuje funkce a syntaktické využití hlavních francouzských minulých časů, v habilitační práci /posuzované v r. 1974/ se zabývá indikativními minulými časy /práce vypracovaná v r. 1972 je uveřejněna pod titulem Les temps passés de l'indicatif dans le français contemporain, UJEP Brno 1978, 153 s./

Z Stavinohová rozšiřuje svůj zájem a výsledky uveřejňuje ve velmi četných vědeckých studiích. Z prací věnovaných jiným tématům připomeňme důchvatnou a originální studii "Quelques remarques à propos des expressions de renforcement", SPFFEU L 4, 1982, Etudes romanes de Brno XIII, 47-53.

Důležitá je řada jejích učebnic a příruček /viz PP 27, 1984, No 4, s. 233/, dále řada studií z jazykovědné didaktiky, i studie týkající se odborných subkódů jazyka a překladatelství.

Z Stavinohová je i aktivní překladatelkou francouzské literatury /zde zvláštní zmínky zasluhuje literatura určená dětem/.

S touto poslední činností souvisí i publikační činnost v oboru literární historie /A. de Saint-Exupéry/ i historie umění.

Celou šíři vědecké, odborné i popularizační činnosti zde nelze zachytit.

Připomeňme ještě cenné referáty, které publikovala o některých jiných zajímavých vědeckých pracích.

Jubilantce přejeme mnoho zdraví, mnoho dalšího elánu, aby mohla úspěšně dále rozvíjet a dovršovat své životní dílo, ku prospěchu naší - a nejen naší - francouzské jazykovědy.

Jiřina Smrčková - Jan Šabršula

1/ Nar. 24. května 1914

2/ Poslední souborné obsáhlejší hodnocení viz např. v PF 27, 1984, No 4, "L'anniversaire de Zdenka Stavinohová", 232 - 234, autoři Jan Šabršula a Jiřina Smrčková

VÝZNAMNÉ VÝROČÍ ČESKÉ ANGLISTIKY DOC. LIBUŠE DUŠKOVÉ, CSc.

Uprostřed intenzivní práce na katedře anglistiky a amerikanistiky filozofické fakulty Karlovy univerzity oslavila své životní jubileum doc. PhDr. Libuše Dušková, CSc. Narodila se v České Třebové dne 27. ledna 1930. Po gymnaziálních studiích tamtéž se zapsala na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze a vystudovala angličtinu a češtinu. Studium zakončila v r. 1953 diplomovou prací o kauzativech v moderní angličtině. Tuto práci uveřejnila jako autoreferát v Acta Universitatis Carolinae, Philologica et historica 7, na počest svého učitele prof. Bohumila Trnky.

Libuše Dušková je autorkou rozsáhlého vědeckého díla. Uveřejnila velkou řadu článků, vesměs na náměty syntaxe moderní angličtiny, především kategorií slovesa, např. otázky časů a vidů, progresivních tvarů, intranzitivnosti, infinitivních vazeb. Psala rovněž o záporu, o anglických protějšcích českých bezpodmětných vět, o vedlejších větách uvozených slovy s wh-, o adnominálním pádu atd. Rovněž psala o vztazích významu a syntaktické funkce u posesív i o otázkách nadvětné stavby moderního jazyka: o funkční větné perspektivě a spojování vět v souvislém textu.

Kvalitativní rozbor věty a jejích částí doplnila rozbohem kvantitativním, statistickým.

Většina jejích článků je zaměřena na vypracování rozsáhlé soustavné Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny (1988, stran 673), jež byla jejím dlouhodobým úkolem na pracovištích v ČSAV v Praze. Metoda této práce je srovnávání moderní angličtiny s češtinou, postup, kterým u nás pracovali a který propagovali profesori Vachek a Poldauf. Tato metoda je součástí lingvistické charakteristiky, postupu vyvěrajícího (od roku 1923) z počnětů našeho prvního anglisty prof. Viléma Mathesia.

Ve své Mluvnici použila Libuše Dušková myšlenek a metod pražské funkční lingvistiky i poznatků zahraniční anglistiky a založila své dílo na rozsáhlém korpusu dokladů většinou získaných pracnou excerpací. Její Mluvnice pokrývá skoro celou oblast novoanglické morfologie a syntaxe a je nejrozsáhlejší prací české anglistiky. Stranou ponechala autorka jen fonologii a grafiku.

Doc. Dušková od začátku své činnosti patří k Pražské lingvistické škole již svou spoluúčastí na jejích tezích z r. 1957, jež

ve spolupráci s dalšími moderními filology uveřejnil prof. E. Trnka v článku Prague Structural Linguistics (1958). Tento článek vyplynul z diskusí odborné skupiny pro funkční jazykozpyt na půdě Kruhu moderních filologů a vyšel v ruské verzi ve Voprosech jazykoznanija (Moskva 1957) a byl přetištěn v Zvegincevové čítance (1960). Jeho anglická verze byla přetištěna v čítance Pragiana (1983), v souboru článků E. Trnky (1982). Je i španělská verze v knize El Círculo de Praga (Barcelona 1972).

Libuše Dušková na půdě této odborné skupiny prosloвила několik referátů též v době nedávno minulé. Pracovala také na jazykové stylistice: o jazykové správnosti a péči o ni. Její dílo není jen přísně teoretické: ve spolupráci s jinými napsala osm učebnic angličtiny a soustavně přispívala do časopisu Cizí jazyky ve škole.

Jubilantka je žena nesmírné péle a cílevědomé pracovitosti a její dílo bude inspirací nejen anglistů, ale i bohemistů. Bibliografický soupis jejích prací vyjde v časopise Philologica Pragensia. Je potěšením přát jí mnoho dalších roků činnorodé práce při dobrém zdraví!

Jiří Nosek

Zpráva o činnosti Kruhu moderních filologů při ČSAV za r. 1988

Přednášková činnost

Praha:

1. 2.2.1988 - PhDr. Libuše Eubeníková
"Postavení chyb v jazykovém vyučování
a v jazykových testech"
2. 14.3.1988 - Doc.PhDr. Luďvík Václavek, CSc.
"Secese v německé literatuře"
3. 15.3.1988 - Doc. Andrej Dančev
"An expanded model of cross-language analysis"
4. 4.4.1988 - PhDr. Alena Šimečková
" VII. Mezinárodní kongred učitelů němčiny
v pozadí jazykové situace Švýcarska"
5. 18.4.1988 - PhDr. Ludmila Rozkovicová
"Reforma sovětské školy a vyučování CJ"
6. 16.5.1988 - PhDr. Bohuslav Mánek, CSc.
"Májovský překladatel a teoretik Primus Sobotka"
7. 30.5. 1988 - Šárka Grauová
"Laurence Sterne: Život a názory blahorodého
pána Tristrama Shandyho a Machado Assis:
Posmrtné paměti Eráse Cubase"
- Barbara Panošová
" Komunikativní funkce vsavka v současné
angličtině"
- SVoČ
8. 6.6.1988 - Prof. dr. Herbert Voitl /Universität Erlangen/
"English family names as English words"
9. 3.10.1988 - PhDr. Jiřina Smrčková
"Dvojí stoleté romanistické výročí:
Vladimír Euben a Iordan Iorgu"
10. 6.10. 1988 - Dr. Danic Abse
"Literary responses to Music"
11. 17.10.1988 - Doc.Dr. Jiří Látal, CSc.
"Československá cesta Alberta Camuse"
12. 31.10.1988 - Doc.Dr. Jarmila Tárnyiková, CSc.
"Anglické hodnotící konstrukce"

13. 7.11.1983 - Dr.Drummond Bone, /University of Glasgow/
"Fyron's Don Juan : the English Cantos"
14. 14.11.1983 - PhDr. Hana Loucká, CSc.
"Le française pour demain. O výuce francouz-
štiny na 7. světovém kongresu FIPF"
15. 30.11.1983 - Dr. Nevena Aleksievová
"On the nature and types of English extra-
posed constructions"
16. 1.12.1983 - Dr.Ercilia Estrada Estrada
"Hlavní problémy výzkumu španělštiny na Kubě"
17. 12.12.1983 - PhDr. Eva Berglová
"Testování cizích jazyků- dilema nebo výhoda"

OS pro funkční jazykozpyt:

1. 30.3.1988 - Prom.fil. Zlata Lešková
"Lesítiletí české lingvistické anglistiky
v bibliografii"
2. 27.4.1988 - PhDr. Vlasta Straková, CSc.
"Distance jako slovosledný faktor"
3. 25.5.1988 - Dr. Václav Blažek
"Globální genealogická klasifikace jazyků
světa"
4. 5.10.1988 - Doc.PhDr. Jiří Nosek, JrSc.
"Francouzský úvod do obecné jazykovědy
Claude Hagege: L'homme de paroles"
5. 16.11.1988 - PhDr. Sáva Heřman
"Od etnicity k národu a národnímu jazyku"
6. 7.12.1988 - PhDr. Jiřina Smrčková, CSc.
"Z českých charakteristik francouzského
jazykovědného strukturalismu"

OS pro výzkum díla W. Shakespeara:

- 10.10.1988 - "Dramatické inspirace"
/Divadlo hudby/

Erno:

1. 7.3.1988 - Doc.Dr.Lučvík Václávek, CSc.
"K předválečnému dílu Josefa Mühlbergera"
2. 22.3.1988 - Doc.Lr. Andrej Dančev /Bulharsko/
"An expanded model of cross-language analysis"

3. 23.3.1988 - Prof. Dr. Günter Hartung /NDR/
"Am Brunnen vor dem Tore. Über ein Liedchen von W. Müller und Franz Schubert"
4. 18.4.1988 - Dr. Rudolf Jvira, CSc.
"K otázkám sémantiky věty"
5. 28.4.1988 - Prof. Russell Harisson
" The Poetry of Ch. Dukovsky"
6. 16.5.1988 - Prof. Jules Zanger /USA/
"E.A.Poe's Urban Fiction"
7. 26.5.1988 - Prof. dr. Peter Wiesinger /Viedeň/
" Das österreichische Deutsch der Gegenwart"
8. 5.10.1988 - Prof. Vigdis Ystad /Oslo/
"Tragic Woman Characters in Ibsen's Dramas"
9. 11.10.1988 - Prof. Günter Bellman /Mainz/
"Zur Pragmalinguistik des Pronomens"
10. 18.10.1988 - Prof. Dr. Kurt Schier /michov/
"Literatur und bildliche Überlieferungen"
11. 8.11.1988 - Dr. Ludmila Rozkovecová
"Reforma sovětské školy a vyučování cizím jazykům"
12. 10.11.1988 - Prof. Drummond Bone /Glasgow/
" The Irrelevancy in the Novel"
13. 24.11.1988 - Prof. dr. Zdeněk Stríbrný, Dr.Sc.
"On Feminist Criticism in the USA"
14. 25.11.1988 - Dr. Nevena Akesievová
" On the Nature and Types of English Extraposed Constructions"
15. 14.12.1988 - Prof. dr. Jan Chloupek, Dr.Sc.
"Teorie národního jazyka a překlad"

Olomouc:

1. 23.2.1988 - PhDr. Libor Štukavec
"Švédská barokní lyrika"
2. 10.3.1988 - Doc. PhDr. Jiří Látal, CSc.
"Ceskoslovenská cesta Alberta Camuse"
3. 17.3.1988 - Doc. dr. Andrej Lančev
" An expanded model of cross-language analysis"
4. 12.4.1988 - Barbara Panošová
"Komunikační funkce vsuvky v současné angličtině"

- Eva Hlaviznová
" K některým otázkám kolektivních jmen
v němčině"
/SVČČ/
- 5. 5.5.1983 - Daniela Shanahan
"Cultural regionalism : the nine nations
of America"
- 6. 18.10.1983 - Prof. dr. Kurt Schier /mnichov/
" Texte und Bilder"
- 7. 9.11.1983 - Prof. Drummond Bone /Glasgow/
"Texture of Conrad's prose"
- 8. 22.11.1983 - Doc. dr. Jiří Lunzar, CSc.
" F.X. Šalda a německá literatura"
- 9. 6.12.1983 - Doc. PhDr. Jarmila Tárnyiková, CSc.
"Anglické hodnotící konstrukce"

Plzeň:

- 1. 25.3.1983 - Kolektiv učitelů plzeňských vysokých škol:
"K otázkám intenzifikace jazykové výuky ve
společném zákaldu"
- 2. 21.4.1983 - Doc. dr. Karel Maršík, CSc.
"K rozvoji schopnosti cizojazyčné komunikace"
- 3. 25.4.1983 - Doc. PhDr. Jaromír Spal, CSc.
"Tradiční a netradiční dělení mluvnice"
- 4. 26.5.1983 - Dr. Winfried Baumann /Universita Regensburg/
"Bavorsko a Čechy. Literatura jako přístup
k sousedství ve střední Evropě"
- 5. 22.9.1983 - Doc. PhDr. Lumír Klimeš, CSc.
"Září 1938 a česká slovní zásoba"
- 6. 15.12.1983 - PhDr. Slavomír Utěšený, CSc.
"Knovějšímu vývoji naší dialektologie"

Zpráva o činnosti Kruhu moderních filologů při ČSAV za r. 1989

Přednášková činnost

1. 20.3.1989 - PhDr. Josef Hendrich, CSc. a PhDr. Jarmila Mothejzlíková, CSc.
"Výuka cizím jazykům ve světovém kontextu"
2. 29.3.1989 - Prof.dr. Miguel Casas Gómez, Universidad de Cádiz
" Aspectos lexicográficos de la interdicción lingüística"
3. 30.3.1989 - Dr. Peter Zajac, CSc.
" Motiv trávy u Bertolta Brechta"
4. 6.4.1989 - Prof. Yves Velan
" Z vlastních děl"
5. 17.4.1989 - PhDr. Milan Tvrčík, CSc.
"Švýcarské literární situace po roce 1945"
6. 24.4.1989. - Prof. Dr. Dr.h.c. Franz Stanzel
" Další úvahy o teorii vyprávění"
7. 26.4.1989 - Prof. William Rosen a prof. Barbara Rosen
"Stages of power: current London productions of Shakespeare's plays"
8. 15.5.1989 - Prof. dr. György Szépe
" Language policy issues in Europe for the period after 1992"
9. 22.5.1989 - Prof. dr. Christer Lauren
"LSP Acquisition and the Explicit Knowledge of LSP"
10. 25.5.1989 - Prof. Susan Tomsonová, M.A.
"LSP and the discourse analysis: A fruitful interrelationship"
11. 29.5.1989 - Doc.dr.František Singule, CSc.
"Teorie vyučování cizím jazykům"
12. 16.10.1989 - PhDr. Jiřina Smrčková
"Gaston Paris /Francie/ a česká filologie, k 150. výročí narození"
13. 19.10.1989 - Prof.dr. Hans Wellmann
"Die Umgebung, des Wortes und ihre Darstellung im einsprachigen Wörterbuch"
14. 26.10.1989. - Doc.PhDr. Jiří Nosek, Dr.Sc.
"Kategorie určenosti /člen/ a pomocná slova v jazyce"

15. 18.10.1989 - PhDr. Vlasta Straková, CSc.
" K metodologickým otázkám kontrastivní gramatiky"
16. 30.10.1989 - PhDr. Gabriela Veselá, CSc.
"Pražský ročák, prozaik Leo Perutz /1884-1957/"
17. 9.11.1989 - Prof. Roderick Lyall
"The Politics of Robert Burns"
18. 13.11.1989 - Doc.PhDr. Ludmila Urbanová, CSc.
"Lingvistické charakteristiky anglického konverzačního stylu"
19. 1.11.1989 - Prof.dr. Michael Gassenmeier, M.A.
"London symbolizing the hopes and beliefs of the 'Whig dream'"
20. 14.12.1989 - Prof. Stanley Wells
"Nové vydání díla W.Shakespeara v Oxfordu"
21. 14.12.1989 - Luis Roberto Choy
"El español en America"

Brno:

1. 13.3.1989 - Doc.dr.Hubert Lenguer
"Die österreich.Literatur der 80er Jahre"
2. 15.3.1989 - Dr. Jarmila Mothejzlíková, CSc.
"Výuka cizím jazykům ve světovém kontextu"
3. 23.3.1989 - Prof. I.P.Winner
"On semiotics of culture"
4. 30.3.1989 - Doc.drSc. Hans Enter
"The role and place of grammar in English language teaching"
5. 30.3.1989 - Prof.dr. Miguel Casas Gómez
"Slovenská synonymie- lexikální poznámky o vývoji alquiler/arrendar"
6. 19.4.1989 - Prof.dr.W.Zach
"Elessing and burden. The Irish writer and his language"
7. 25.4.1989 - Prof. Dr.h.c. F. Stanzel
"Second thoughts and a theory of narative"
8. 17.5.1989 - Prof.dr. Bernhard Gajek
"Ettine von Arnim. Von der Romantik zur sozialen Revolution"

9. 18.5.1989 - Enič Gajek
"Bettine und Goethe"
10. 10.10.1989 - Prof.dr. Bernhard Sowinski
"Die Entwicklung des satirischen Stils bei
Heinrich Böll"
11. 12.12.1989 - Dr. W. Kraus
"Wien als Literaturstadt"

Olomouc:

1. 28.2.1989 - Dr. Michael Berger
"Josef Mühlbergers Schaffen in den 30er Jahren"
2. 14.3.1989 - Doc.dr. Jiří Látal, CSc.
"Hravý Montaigne"
3. 28.3.1989 - PhDr. Josef Hendrich, CSc.
"Mezinárodní federace učitelů živých jazyků
a současné problémy ve vyučování CJ ve světě"
4. 28.3.1989 - Russel Harison, M.A.Ph.D.
"Poetry and the working class: the later poetry
of Charles Bukowski"
5. 26.4.1989 - Prof.dr. Dr.h.c. F.Stanzel
"A theory of narrative"
6. 10.5.1989 - Prof. dr. Emil Skála, JrSc.
"Vývoj bilingvismu v Československu"
7. 14.11.1989 - Prof. Roderick Lyall
"The politics of Robert Burns"
8. 27.11.1989 - Doc.dr.A. Zatloukal
"Postupy, technika a kompozice Gidových
'Penězokazů'"
9. 23.11.1989 - Prof. Stanley Wells
"Enjoying Shakespeare"

Plzeň:

1. 22.2.1989 - Eva Valentová a Ing. Martínek
"Využití počítačů k modernizaci jazykové výuky"
2. 6.4.1989 - Dr. Winfried Baumann
"Čeští návštěvníci ve východním Bavorsku.
Zpráva z osmi století."

3. 21.6.1989 - Dr. Jana Mrázová
"Entwicklungstendenzen der DDR-Literatur der letzten 20 Jahre"
4. 9.11.1989 - PhDr. Antonín Vondráček
"Problematika návaznosti gramatického učiva ze střední školy na vysoké škole nefilologického směru"
5. 6.12.1989 - Doc.dr. Karel Maršík, CSc.
"Deutsch als Fremdsprache in der DDR"

Praha:

- 30.- 31.5.1989 - Mezioborová konference k 200. výročí Francouzské revoluce - "Ideové a kulturní tendence Francouzské revoluce - "Jazyk revoluční doby "
- 16 přednášejících

OPSAH

Úvodní slovo	str.1
Martin Procházka - Zdeněk Stříbrný: Za J.roslavem Hornátem	3
Bohumil Trnka: Funkční strukturalismus	5
Bohumil Trnka: Vývoj jazyka	6
Bohumil Trnka: Cíl jazyka	7
Bohumil Trnka: Rozdělení věd: Předmět jazykozpytu.	8
Bohumil Trnka: Myšlenky o jazyce a jazykovědě.	9
Věra Pálenská: Trinidadský vesnický román	13
Miguel Casas Gómez: Aspectos lexicográficos de la interdicción lingüística.	22
Miguel Casas GÓmez: En torno a la sinonimia verbal	25
Zdeňka Stavinchová: Životní jubileum profesora PhDr Otty Ducháčka, DrSc.	27
Libuše Dušková: Životní jubileum doc.PhDr.Jiřího Noska,DrSc...	29
Jaromír Tláškal st.: K životnímu jubileu doc.Josefa Hendricha.	32
Jiřina Smrčková - Jan Šabršula: K životnímu jubileu Zdeňky Stavinchové.	34
Jiří Nosek: Významné výročí české anglistky doc. Libuše Duškové,CSc.	36
Zpráva o činnosti Kruhu moderních filologů při ČSAV za r.1933	38
Zpráva o činnosti Kruhu moderních filologů při ČSAV za r.1939	42

XVIII. Ročenka Kruhu moderních filologů
při Československé akademii věd
Redigovala PhDr. Jelena Hlavsová
Vydal jako publikaci pro vnitřní potřebu v roce 1990
Kruh moderních filologů při ČSAV